

Vyšetrovacie a forenzné služby

Hospodárska kriminalita: Ľudia, prostredie a kontrola

4. ročník globálneho prieskumu hospodárskej kriminality

Slovenská republika

Náš prieskum ukázal, že hospodárska kriminalita zostáva jednou z najzávažnejších problémov pre podnikanie na celom svete. Za posledné dva roky sa 43% spoločností na svete stalo obeťou hospodárskej kriminality. Na Slovensku to bolo 32% spoločností a v krajinách strednej a východnej Európy až 50%

Úvod

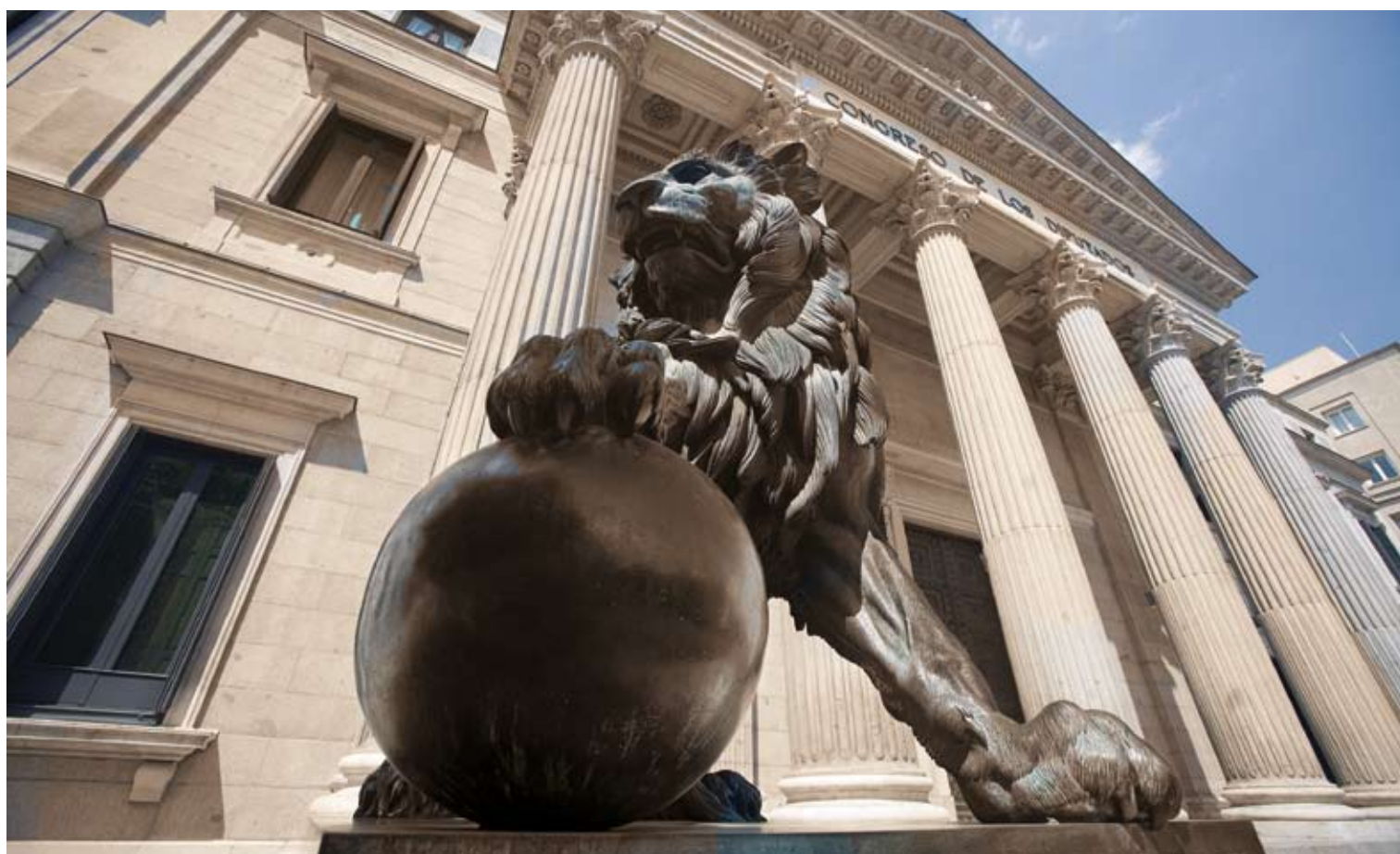
Dovoľujeme si Vám prezentovať výsledky Globálneho prieskumu hospodárskej kriminality, ročník 2007 – najväčšej štúdie svojho druhu na svete, ktorú pripravila spoločnosť PricewaterhouseCoopers. V tomto v poradí už štvrtom prieskume, ktorý organizujeme každé dva roky, sme oslovili vedúcich pracovníkov z viacej než 5 400 spoločností v 40 krajinách sveta. Po prvýkrát sa na prieskume zúčastnilo aj 78 popredných spoločností na Slovensku. Prieskum nám poskytol jedinečnú možnosť spoznať názor na hospodársku kriminalitu, jej vnímanie a dopad na podnikanie na celom svete.

Aby sme zabezpečili úplnú dôvernosť získaných informácií, prieskum v mene spoločnosti PricewaterhouseCoopers uskutočnil renomovaný medzinárodný inštitút pre spoločensko-vedný výskum a prieskum trhu, TNS Emnid. Pri analýze údajov sme spolupracovali s prof. Dr. Kai Busmannom, vedúcim katedry kriminológie a trestného práva

Univerzity Martina-Luthera v Halle-Wittenbergu, a s nezávislým Centrom pre výskum hospodárskej kriminality na menovanej univerzite.

Okrem samotného prieskumu v spoločnostiach, kde respondenti uvádzajú vlastné skúsenosti s bojom proti hospodárskej kriminalite, obsahuje naša správa aj časť, kde spoločnosti, ktoré sa stretli s hospodárskou kriminalitou, poskytujú podrobné informácie o jednotlivých prípadoch. Okrem toho sa venujeme aj profilu páchatel'a podvodov ako aj zložitým vzťahom medzi základnými kontrolnými mechanizmami a podnikovou kultúrou. Veríme, že výsledky našej analýzy v týchto oblastiach umožnia spoločnostiam lepšie pochopiť, aký vážny dopad môže mať hospodárska kriminalita na ich podnikateľskú činnosť, pomôžu posúdiť riziká podvodov, ktorým môžu byť vystavené a nájsť spôsob, ako týmto rizikám predchádzať.

Náš prieskum ukázal, že hospodárska kriminalita zostáva jednou z najproblematickejších oblastí pre podnikanie na celom svete. Za posledné dva roky sa 43% spoločností na svete stalo obeťou hospodárskej kriminality. Na Slovensku to bolo 32% spoločností a v krajinách strednej a východnej Európy až 50%.

Hlavné zistenia

- 32% spoločností na Slovensku uviedlo, že za posledné dva roky boli obeťou jedného alebo viacerých prípadov hospodárskej kriminality.
- Najčastejšie sa vyskytovala sprenevera majetku (uvádza 23% spoločností); a po nej nasledovala korupcia a podplácanie (13%).
- Korupciu a podplácanie považujú spoločnosti za najväčšiu hrozbu. Takmer 30% zo všetkých spoločností je toho názoru, že korupcia a podplácanie sú najčastejšou formou hospodárskej kriminality na Slovensku.
- Za posledné dva roky sa 22% spoločností na Slovensku dostalo do situácie, kedy sa od nich žiadal úplatok. Okrem toho, takmer 36% respondentov má dojem, že stratili obchodnú príležitosť z dôvodu úplatkárstva konkurencie.
- Za posledné dva roky predstavovala priemerná priama strata z hospodárskej kriminality na Slovensku 127 000 USD na spoločnosť. Iba 7% spoločností vykázali straty vyššie ako 250 000 USD. V porovnaní s celosvetovým priemerom predstavujúcim 2,4 milióna USD na spoločnosť, ide o veľmi nízke čiastky, dokonca aj v porovnaní s Českou republikou uvádzajúcou sumu 1,7 milióna USD.
- Slovenské spoločnosti, ktoré sa na prieskume zúčastnili, vynaložili za posledné dva roky v priemere takmer 108 000 USD na riešenie prípadov hospodárskej kriminality.
- 50% respondentov uviedlo, že utrpelo "nepriame škody". K najväčším patrí zníženie pracovnej morálky a poškodenie mena spoločnosti.
- Väčšina páchateľov najväčších prečinov¹ boli muži, v priemere nad 37 rokov, a takmer 63% malo vysokoškolské vzdelanie. 70% páchateľov boli noví zamestnanci (ktorí boli v pracovnom pomere v spoločnosti menej ako dva roky). Väčšina, 35% páchateľov

najväznejších prečinov boli buď brigádnicami alebo zamestnanci dcérskych spoločností; po nich nasledujú línoví pracovníci (31%). 27% podvodov spáchal vrcholový manažment.

- Čo sa týka pohnútok k spáchaniu podvodu, najčastejšie sa uvádza nízke povedomie páchateľa a jeho nedostatočné identifikovanie sa so spoločnosťou, finančné dôvody (chamtivosť) a nedostatočná úroveň kontrolných mechanizmov v spoločnosti.
- Vo väčšine prípadov podali spoločnosti voči páchateľovi trestné oznámenie (50%) alebo žalobu v občiansko-právnych záležitostiach (42%). Avšak 13% spoločností uviedlo, že voči páchateľovi nepodniklo žiadne kroky. 16% páchateľov bolo odsúdených a presne 40% prípadov je v štádiu konania alebo neboli podané na súdne konanie – (v porovnaní s 30% v celosvetovom meradle).
- Alarmujúco vysoké percento respondentov - 79% uviedlo, že sa im nepodarilo vymôcť žiadnu náhradu za vzniknutú škodu (v celosvetovom meradle to bolo 58% spoločností, v strednej a východnej Európe 63%). Môže to súvisieť so skutočnosťou, že 78% spoločností na Slovensku nemá uzavreté poistenie proti stratám a nákladom spojeným s hospodárskou kriminalitou. Celosvetový priemer je 61% spoločností a v rámci strednej a východnej Európy to je 71% spoločností.
- Väčšina podvodov (37%) bola náhodne odhalená iným spôsobom

(napr. na základe interného/externého oznámenia alebo čisto náhodne). Najúčinnjším mechanizmom na odhalenie podvodov v rámci spoločnosti sa javí systém whistle blowing fungujúci ako hotline (30% odhalených prípadov) a interný audit (11% zistených prípadov). Je zaujímavé, že whistle blowing systém sa vo svete na odhalení podvodov podieľal iba 8%, v strednej a východnej Európe 10%. Za posledné roky zaznamenal systém whistle blowing nárast aj v Českej republike. Na odhalení podvodov sa však podieľal iba v polovici prípadov v porovnaní so Slovenskom.

- Spoločnosti sú do značnej miery presvedčené, že ich opatrenia proti podvodom sú efektívne a účinnosť takmer každého opatrenia ohodnotili vyššie než spoločnosti vo svete alebo v strednej a východnej Európe. Audítorské komisie, externý audit a automatizované elektronické systémy hlásenia podozrivých operácií sa považujú za najúčinnnejšie opatrenia v boji proti hospodárskej kriminalite. Toto zistenie je veľmi prekvapujúce vzhľadom na veľmi málo prípadov, ktoré boli identifikované na Slovensku týmto spôsobom.
- I keď 32% respondentov prieskumu uviedlo, že boli obeťami hospodárskej kriminality, iba 5% si myslí, že by sa mohli stať obeťou hospodárskej kriminality v nasledujúcich dvoch rokoch. Viac než 28% účastníkov prieskumu neplánuje prijať žiadne opatrenia na riešenie hospodárskej kriminality.

¹ Profil páchateľa vychádza z údajov o páchateľoch dvoch najzávažnejších prečinov, uvedených jednotlivými spoločnosťami.

Hospodárska kriminalita – je naozaj odhalená?

Náš prieskum hospodárskej kriminality ukázal, že za posledné dva roky sa na Slovensku stalo obeťou hospodárskej kriminality 32% zo 78 respondentov. Toto percento je výrazne nižšie ako je priemer v strednej a východnej Európe (50%), a dokonca nižšie ako aj celosvetový priemer - 43%. Pre porovnanie: v susednej Českej republike boli údaje takmer dvojnásobne vyššie - 61% spoločností uviedlo že boli obeťou hospodárskej kriminality (v roku 2005 to bolo 63% spoločností).

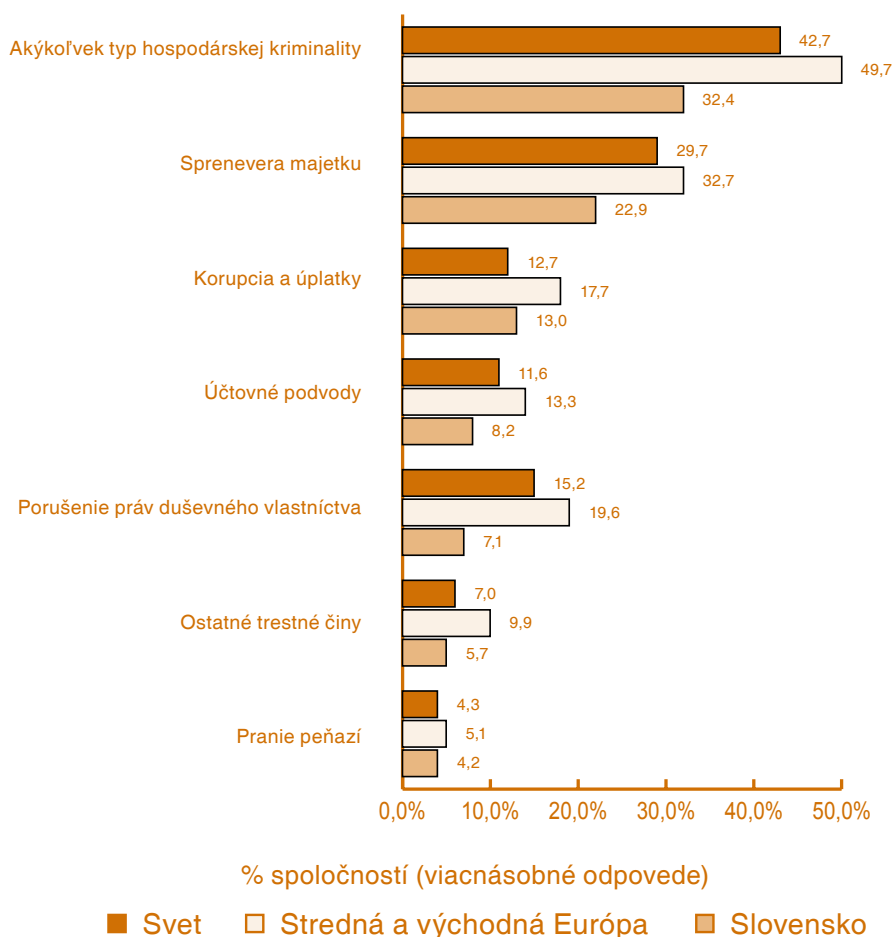
Na prvý pohľad sa môže zdať, že ekonomická kriminalita na Slovensku nie je zásadný problém. Avšak relatívne nízky výskyt podvodov na Slovensku môže byť spôsobený viacerými faktormi:

- Nízke uvedenie si hrozby hospodárskej kriminality a s tým súvisiaci nízky počet odhalených a nahlásených prípadov hospodárskej kriminality.
- Neochota priznať hospodársku kriminalitu kvôli povahe činu (stigma, spojená s hospodárskou kriminalitou a jej hlásením).
- Systémy riadenia rizika podvodov – i keď zdanlivo dostatočné a podľa názoru našich respondentov aj dosť účinné, nemusia byť správne nastavené a fungujúce (čo naznačuje aj skutočnosť, že väčšina podvodov bola odhalená náhodne – pozri nižšie).

Naše skúsenosti na Slovensku a v ďalších krajinách strednej

a východnej Európy poukazujú na skutočnosť, že slovenské firmy nie sú o nič menej ohrozené hospodárskou kriminalitou ako firmy v ostatných stredoeurópskych krajinách. Je treba dodať, že slovenské spoločnosti ktoré uviedli, že boli obeťou hospodárskej sa s podvodom stretli za posledné dva roky priemerne deväťnásťkrát. Sme si samozrejme vedomí toho, že pri spracovávaní informácií sme vychádzali z názorov našich respondentov a informácií, ktoré nám dali k dispozícii. Tento počet spoločností, ktoré boli obeťou podvodu za posledné dva roky je preto treba považovať za minimálny údaj: skutočný počet môže byť oveľa vyšší.

Počet prípadov hospodárskej kriminality za posledné 2 roky za firmu

Typy hospodárskej kriminality – je skutočnosť iná ako ju vnímajú spoločnosti?

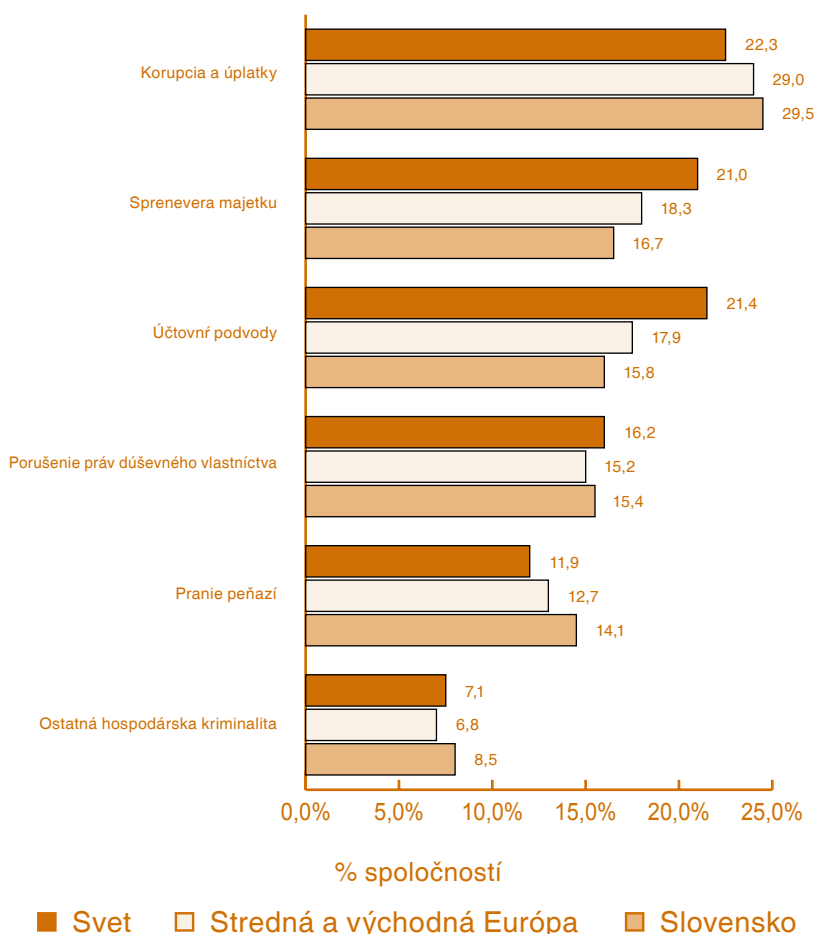
Najbežnejšou formou hospodárskej kriminality, s ktorou sme sa stretli, je sprenevera majetku (23%) a korupcia a podplácanie (13%).

Sprenevera majetku je zároveň aj najbežnejšou formou hospodárskej kriminality vo svete a v strednej a východnej Európe. Nie je to však prekvapujúce, lebo ide o formu podvodu, ktorá sa najľahšie odhalí. Predstavuje odcudzenie predmetov konkrétnej hodnoty a jasne naznačuje, kde má vedenie sústrediť svoju pozornosť, aby sa zabránilo stratám, ktorým sa dá predchádzať. Sprenevera majetku sa zároveň považuje za druhú najčastejšie sa vyskytujúcu formu hospodárskej kriminality (uviedlo 17% účastníkov prieskumu na Slovensku).

Za najrozšírenejšiu formu hospodárskej kriminality na Slovensku sa považuje korupcia. Tohto názoru je 30% účastníkov prieskumu. Avšak iba 13% účastníkov uviedlo, že sa stretli s týmto typom hospodárskej kriminality (pre porovnanie: v strednej a východnej Európe to bolo 18% spoločností a v Českej republike 27% spoločností). Tento údaj je trochu v rozpore s tvrdením 22% spoločností, že už sa už dostali do situácie, kedy sa od nich žiadal úplatok (v Českej republike a v krajinách CEE to bolo 30%) a 36% účastníkov uviedlo, že stratili ponúkanú príležitosť, pretože konkurencia mohla poskytnúť úplatok (45% v krajinách CEE, 47% v Českej republike).

Najčastejšie formy hospodárskej kriminality

Korupcia – zodpovedajú odhady skutočnosti viac než zverejnené prípady?

Aký je skutočný výskyt korupcie a podplácania? Obtiažnosť stanovenia skutočného výskytu tohto trestného činu spočíva v jeho samotnom charaktere. Už mnoho rokov sa o prípadoch korupcie a úplatkárstva dozvedáme z médií. Táto forma hospodárskej kriminality je horúcou témou nielen na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách strednej a východnej Európy. Na očiach verejnosti je častejšie ako ostatné formy hospodárskej kriminality, čo potenciálne zvyšuje jej vnímanie ako najrozšírenejšieho typu podvodu v porovnaní s inými, menej publikovanými formami, ako je sprenevera majetku alebo účtovné podvody. Na druhej strane je však niekedy veľmi ťažko korupciu a podplácanie dokázať, čo zas znižuje počet zverejnených prípadov.

Ďalšie analýzy ukazujú, že vnímanie rizík tejto formy hospodárskej kriminality účastníkmi prieskumu je veľmi podobné celosvetovým

zisteniam uvádzaným v Transparency International's Corruption Perception Index z roku 2006 (CPI). Dôvodom môže byť skutočnosť, že vedúci pracovníci napriek neochote zverejniť korupciu vo svojej organizácii, sú schopní poskytnúť pomerne realistické odhady situácie v krajine. Okrem toho môže byť ich názor ovplyvnený aj definíciami, ktoré často obsahujú neutrálne termíny a považujú túto formu hospodárskej kriminality za typickú pre organizácie verejného sektora a vládne organizácie. Je tiež možné, ba dokonca aj pravdepodobné, že názor, ktorý spoločnosť zastáva, poskytuje pravdivejší obraz ako pomerne nízke zverejnené percento výskytu korupcie a podplácania.

Napriek skutočnosti, že 30% zúčastnených spoločností zastáva názor, že korupcia a úplatkárstvo sú najrozšírenejšou formou hospodárskej kriminality na Slovensku, iba 8% spoločností si myslí, že ich spoločnosť

zaznamená túto formu hospodárskej kriminality v najbližších dvoch rokoch. Celkom 48% spoločností neuskutočnilo previerku svojich antikorupčných programov za posledné dva roky.

Celkovo, slovenské spoločnosti reportujú oveľa menej sofistikovanejších prípadov ekonomickej kriminality ako napríklad účtovné podvody a porušenia práv duševného vlastníctva v porovnaní s firmami celosvetovo.

Základné zložky efektívneho antikorupčného programu

1. Vytvorenie kontrolného prostredia so správnu štruktúrou a zameraním:

- Oficiálny dokument vedenia spoločnosti o „nulovom tolerovaní“ protiprávnych činov a neprofesionálneho správania
- Vybudovanie organizácie s fungujúcim programom dodržiavania predpisov zamestnancami s kvalitnou prípravou a jednoznačne stanovenými postupmi.

2. Zameranie na najdôležitejšie riziká:

- Analýza rizík s cieľom identifikovať vysoko rizikové oblasti
- Prispôsobenie procesov charakteru a zdroju rizika

3. Návrh kontrolných postupov dodržiavania predpisov s cieľom minimalizovať priestupky:

- Zavedenie kontrolných postupov pre oblasti s vysokým rizikom korupcie
- Zavedenie postupov pre vyšetrovanie podozrenia z protiprávnych činov a nedodržania predpisov.

4. Zavedenie procesov a systémov na podporu dodržiavanie predpisov:

- Zabezpečenie efektívneho systému hlásení zodpovedným orgánom spoločnosti
- Zavedenie programu dodržiavania predpisov do systému IT

Náklady hospodárskej kriminality

Podľa výsledkov nášho prieskumu na Slovensku predstavovali priame finančné straty z hospodárskej kriminality za posledné dva roky 2,89 milióna USD, čo je v priemere 127 000 USD na spoločnosť. Pre porovnanie, v celosvetovom meradle predstavovali priemerné náklady hospodárskej kriminality na spoločnosť za rovnaké obdobie približne 2,4 milióna USD – (v roku 2005 to bolo 1,7 milióna USD). V Českej republike dosiahli priemerné náklady na spoločnosť približne 1,7 milióna USD. V strednej a východnej Európe boli náklady hospodárskej kriminality na spoločnosť dokonca oveľa vyššie – 3,3 milióna USD².

Podľa nášho názoru, podobne ako v prípade zverejneného výskytu hospodárskej kriminality na Slovensku, ani uvádzané náklady nemusia zodpovedať skutočnosti.

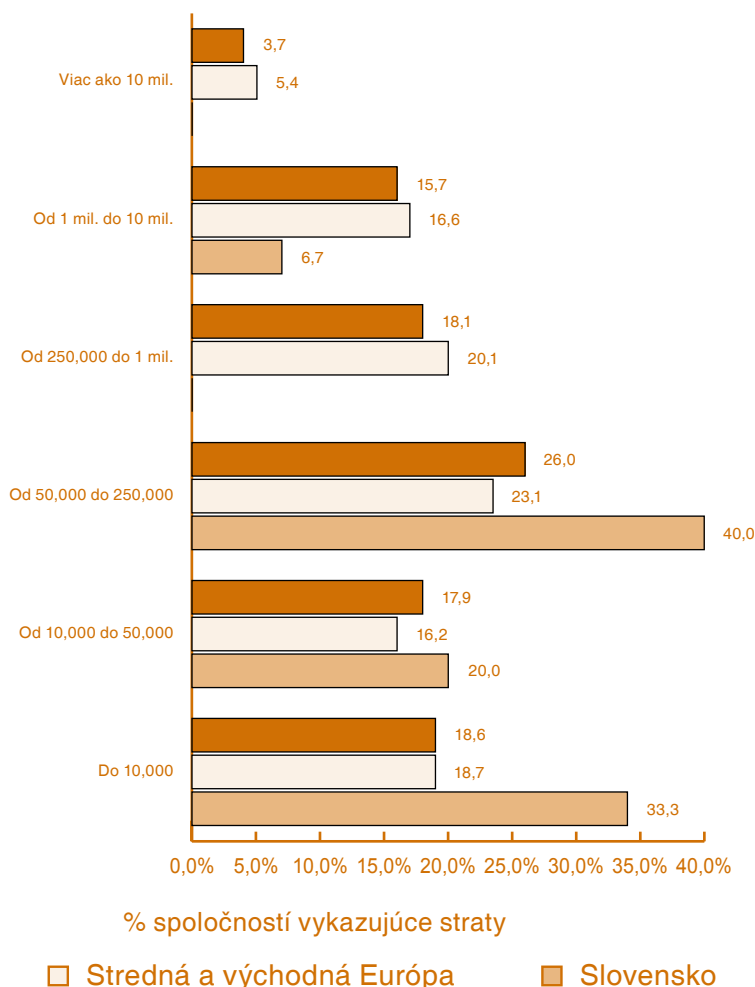
Okrem toho, účastníci nášho prieskumu, ktorí boli obeťou hospodárskej kriminality za posledné dva roky uviedli, že v súvislosti s hospodárskou kriminalitou vynaložili v priemere približne 108 000 USD vo forme "manažérskych nákladov". Sem patria napríklad náklady na riešenie dôsledkov významných podvodov, zaneprázdnenie vedúcich pracovníkov v súvislosti s riešením

súdnych sporov, obnovením dôvery verejnosti a investorov alebo s novými požiadavkami dohľadu.

Okrem uvedených nákladov na hospodársku kriminalitu nesmieme zabúdať na nepriamu škodu, t.j. škodu, ktorú utrpí obchodná známka, stratu dôvery klienta, vplyv na cenu akcií, dôveru akcionára, zhoršenie vzťahov s dodávateľmi, vplyv na pracovnú morálku zamestnancov, zvýšenie fluktuácie a stratu produktivity.

50% slovenských spoločností, ktoré boli obeťou podvodu uvádzali, že im vznikli aj nepriame škody. Tento údaj je nižší ako zistenia v krajinách strednej a východnej Európy (66%) a v Českej republike (64%). Ako najvážnejšiu formu nepriamej škody uvádzali spoločnosti zníženie pracovnej morálky a poškodenie mena spoločnosti.

Celkové straty z hospodárskej kriminality v USD

² Je to hlavne z dôvodu veľmi vysokých nákladov na podvody v Rusku. Za posledné dva roky sa tu náklady na hospodársku kriminalitu zvýšili až štvornásobne: na 12,8 milióna USD na spoločnosť.

Spôsoby odhalenia a prevencie podvodov

Spôsoby odhalenia podvodov je možné rozdeliť do dvoch širokých kategórií: odhalenie náhodným spôsobom a odhalenie prostredníctvom kontrolných systémov a mechanizmov riadenia rizík. Podľa výsledkov nášho prieskumu je na Slovensku náhodné odhalenie najčastejším spôsobom zistenia podvodu (kombinácia interných a externých varovaní a náhodného odhalenia) – 37% prípadov hospodárskej kriminality bolo odhalených týmto spôsobom.³

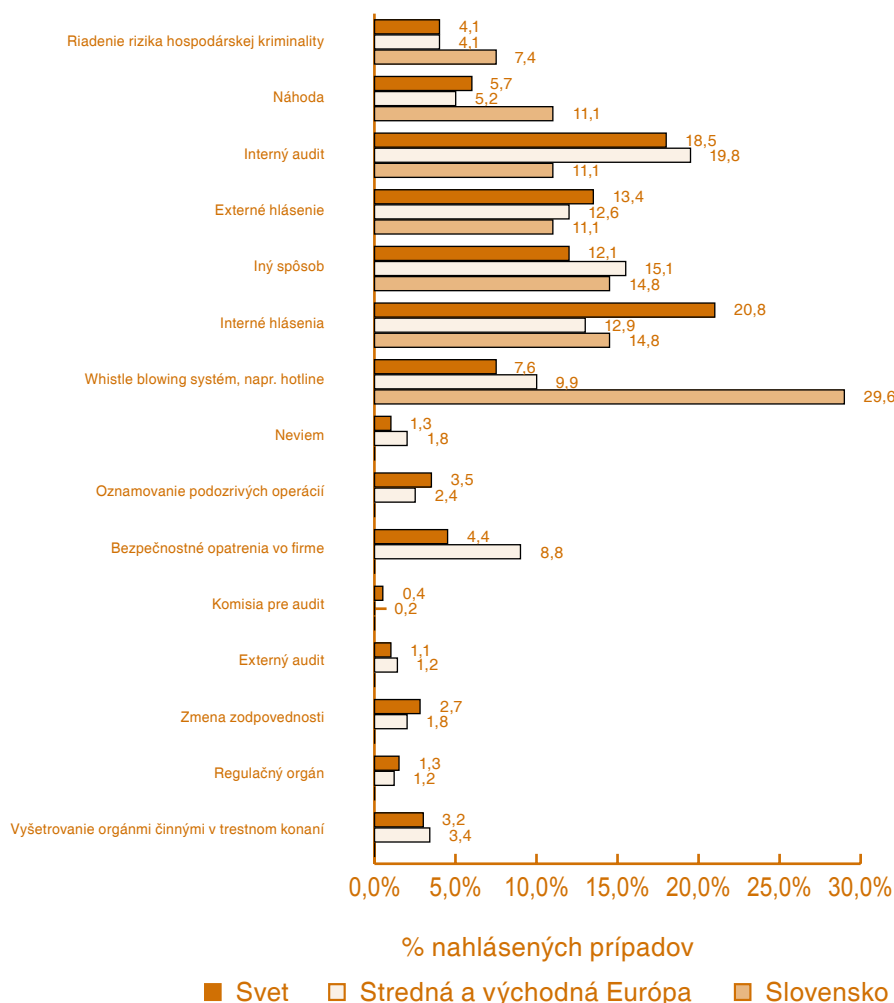
Druhým najčastejším spôsobom odhalenia podvodu je systém whistle blowing (30% odhalených prípadov) – ide o systém anonymného oznámenia podvodu, napríklad prostredníctvom hotline. Toto zistenie je obzvlášť zaujímavé, pretože v celosvetovom meradle sa systém whistle blowing podieľa na odhalení podvodov iba v 8% a v krajinách strednej a východnej Európy 10% (v Českej republike je tento údaj vyšší, predstavuje 16%). Môže to byť spôsobené tým, že na Slovensku zaviedlo systém whistle blowing väčšie percento spoločností (51%) než vo svete (42%) či v krajinách strednej a východnej Európy (33%).

Z celosvetového hľadiska je pri odhaľovaní hospodárskej kriminality najúspešnejším kontrolným mechanizmom interný audit (na odhalení podvodov sa podieľa 19%), v našom prieskume na Slovensku sa interný audit zaradil ako druhý najrozšírenejší spôsob odhalenia podvodov hneď po whistle blowing s 11% podielom na odhalení podvodov, a po ňom nasledovalo odhalenie prostredníctvom riadenie rizika podvodov so 7% odhalených prípadov.

Je prekvapujúce, že náš prieskum na Slovensku nezaznamenal uplatňovanie mnohých ďalších bežných mechanizmov odhaľovania hospodárskej kriminality, ako je napríklad podniková bezpečnosť,

Spôsoby odhalenia ekonomickej kriminality

³ Na prekvapenie, v celosvetovom meradle za posledné dva roky vzrástol počet náhodne odhalených trestných činov z 34% v roku 2005 na 41% v roku 2007. Viac informácií nájdete v publikácii: Economic crime: people, culture and controls. The 4th biennial Global Economic Crime Survey, str. 10

automatizované elektronické hlásenie podozrivých operácií, rotácia personálu, vyšetrovanie orgánmi činnými v trestnom konaní alebo odhalenie hospodárskej kriminality regulačnými orgánmi.

Výsledky sa však nápadne líšia od údajov uvádzaných spoločnosťami o opatreniach na odhalenie a prevenciu hospodárskej kriminality a vnímaní ich efektívnosti. Iba 2,6% spoločností zúčastnených na prieskume uviedlo, že nemá zavedené žiadne opatrenia na odhalenie a prevenciu hospodárskej kriminality. Medzi najčastejšie uvádzané opatrenia patria: interné kontrolné mechanizmy (90%), interný a externý audit (po 84%), etické pravidlá (79%) a program dodržiavania predpisov (59%). Ich účinnosť hodnotili účastníci prieskumu ako vysokú, v mnohých

prípadoch vyššie ako v celosvetovom alebo stredoeurópskom meradle – napríklad 79% slovenských spoločností považovalo interný audit za efektívny, 83% má rovnaký názor na externý audit, 92% na komisie pre audit, 80% na automatizovaný elektronický systém hlásenia podozrivých operácií. Žiadne z uvedených opatrení (s výnimkou interného auditu) sa však nepodieľalo na odhalení podvodov.

Môže to aj znamenať, že spoločnosti sústredili kontrolné mechanizmy na nesprávne oblasti alebo že niektorý z týchto mechanizmov nie je správne nastavený. Môže to súvisieť aj so skutočnosťou, že účastníci nášho prieskumu na Slovensku uvádzali relatívne nižší počet využitia externých konzultácií v súvislosti s prevenciou či vyšetrovaním hospodárskej kriminality

ako spoločnosti v ostatných krajinách strednej a východnej Európy alebo vo svete: 10% slovenských respondentov vyhľadalo pomoc forenzných audítov alebo špecialistov na vyšetrovanie podvodov (v krajinách strednej a východnej Európy to bolo 14%, avšak v Českej republike: 21%), 13% slovenských spoločností sa obrátilo na orgány činné v trestnom konaní (33% v krajinách strednej a východnej Európy a 30% celosvetovo), 33% sa obrátilo na auditorskú spoločnosť (45% v krajinách strednej a východnej Európy a 46% v celosvetovom meradle). Takmer 40% slovenských respondentov nepožiadalo o pomoc externých špecialistov v oblasti prevencie alebo vyšetrovania hospodárskej kriminality (v porovnaní s 27% v krajinách strednej a východnej Európy a 28% celosvetovo).

Podľa výsledkov nášho prieskumu je na Slovensku náhodné odhalenie a kombinácia interných a externých varovných najčastejším spôsobom zistenia podvodu.

Pohnútky pre spáchanie podvodu

Podľa teórie kriminológov a špecialistov na vyšetovanie podvodov musia byť pre spáchanie podvodu splnené tri podmienky: jednotlivec musí mať k spáchaniu podvodu príležitosť (podmienky vo firme – úroveň kontrolných mechanizmov a etické princípy firmy), musí mať podnet na jeho spáchanie, a musí byť schopný zdôvodniť si svoje konanie (osobné dôvody páchatel'a).

Pre účely našej štúdie sme tieto pohnútky zjednodušene zaradili do dvoch kategórií:

- Osobné dôvody páchatel'a pre spáchanie podvodu (t.j. podnet a schopnosť zdôvodniť si svoje konanie)
- Podmienky v organizácii, ktoré umožňujú spáchanie podvodu (napr. úroveň kontrolných mechanizmov a etické princípy firmy).

Ako osobné dôvody páchatel'a pre spáchanie podvodu uvádzali slovenské spoločnosti:

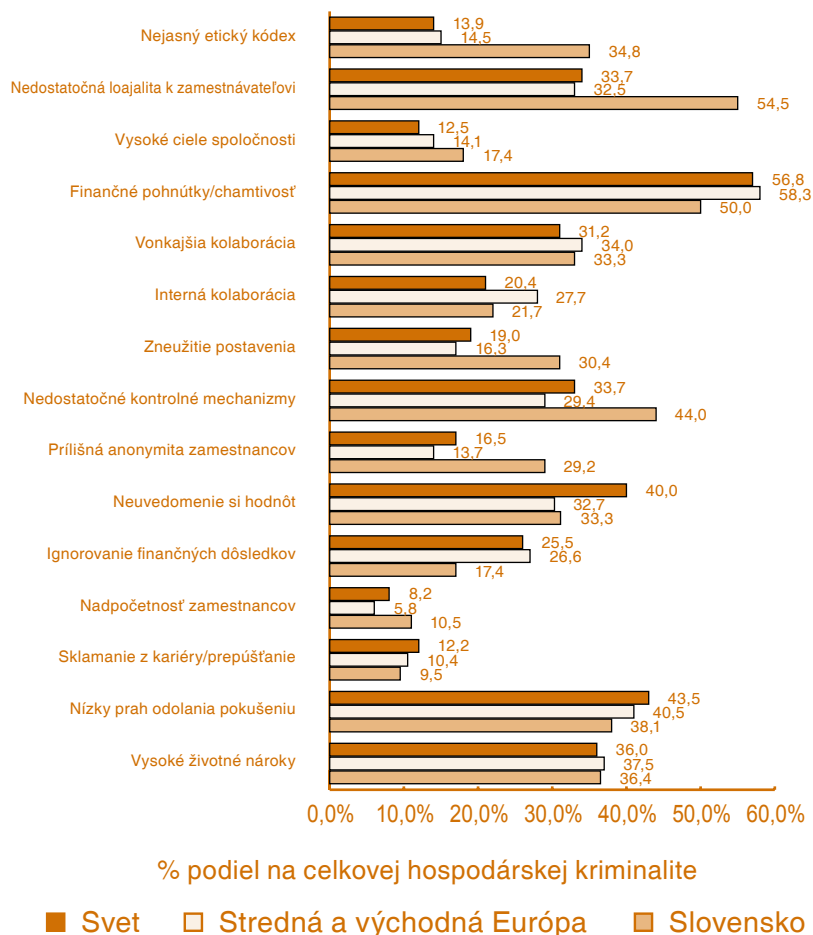
- Pohnútky: finančné pohnútky – napr. chamtivosť (50%) a potreba udržať si nákladný životný štýl (36%)

- Prostriedky vlastného zdôvodnenia: nízka hranica pokušenia u páchatel'a (38%) a nedostatočné uvedomenie si toho, že to čo robí je nesprávne (33%)

Je dôležité poukázať na skutočnosť, že zatiaľ čo nedostatočné kontrolné mechanizmy zohrali dôležitú úlohu v takmer polovici prípadov (44%), ešte dôležitejšiu rolu zohráva podniková kultúra (a vzťah zamestnanca k nej). 54% prípadov sa stane z dôvodu nízkej spokojnosti a motivovanosti zamestnanca, a ďalej sa uvádza aj nepochopenie etického kódexu spoločnosti (35% prípadov). Preto je podniková kultúra nevyhnutným predpokladom pre vytvorenie kontinuálneho a efektívneho programu riadenia rizika podvodov.

Zdá sa, že tieto tri uvedené dôvody sú v celosvetovom meradle spoločné, aj keď sa nedostatočné kontrolné mechanizmy a hlavne nízka úroveň stotožnenia sa zamestnanca so záujmami spoločnosti ako aj nejasnosti ohľadom etického kódexu zamestnanca uvádzajú na Slovensku oveľa častejšie ako v celosvetovom meradle (alebo v ostatných krajinách strednej a východnej Európy).

Dôvody spáchania hospodárskej kriminality

Typický páchatel' podvodu

Najväznejšie podvody spáchali muži (86%) vo veku priemerne 37 rokov, čo je o niečo menej ako je celosvetový priemer a priemer v krajinách strednej a východnej Európy (priemerný vek je 39 rokov a iba približne 20% páchatel'ov je vo veku menej ako 30 rokov). Na Slovensku bolo takmer 32% páchatel'ov vo veku menej ako 30 rokov). Prevažná väčšina páchatel'ov (63%) mala vysokoškolské vzdelanie; čo je viac ako celosvetový priemer (50%) a 61% v krajinách strednej Európy.

41% spoločností na Slovensku uviedlo, že najzávažnejšie trestné činy spáchali ich vlastní zamestnanci, 41% zákazníci alebo klienti spoločnosti a 15% tretie osoby, ktoré nie sú v obchodnom vzťahu so spoločnosťou.

Presne 70% páchatel'ov z radov vlastných zamestnancov boli noví pracovníci – zamestnaní v spoločnosti menej než dva roky. Tomu zodpovedá percento páchatel'ov spomedzi brigádnikov (35%) alebo zamestnancov pobočky; za nimi nasledoval línioví personál (31%). 27% predstavoval vrcholový manažment.

V porovnaní so zisteniami v celosvetovom meradle a v krajinách strednej a východnej Európy vyskytlo sa na Slovensku menej páchatel'ov z radov dlhodobých pracovníkov v pozícii vyššieho a stredného manažmentu. Toto zodpovedá uvedeným pohnútkam pre spáchanie podvodu – mladí noví zamestnanci, mnohí z nich brigádnici, ktorí nemajú vybudovaný vzťah k firme, nechápu jej etické zásady, a hľadajú príležitosti pre spáchanie podvodu. Toto by tiež mohlo vysvetľovať nízke straty spôsobené hospodárskou kriminalitou na Slovensku – ako ukazujú výsledky nášho prieskumu, podvody spáchané a stredným manažmentom spôsobujú podnikom najväčšie finančné a nepriame škody.⁴

Zároveň však vyvstáva otázka či páchatelia z radov vyššieho a stredného manažmentu ktorí vedú obísť sofistikované kontrolné mechanizmy a ich činy zostávajú zatiaľ neodhalené, môžu spáchať viac podvodov?

⁴ Podrobnejšia analýza je uvedená v našej publikácii: Economic crime: people, culture and controls. Štvrtý ročník Prieskumu hospodárskej kriminality vo svete, strana 14.

Vyšetrovanie hospodárskej kriminality

Len čo sa objaví podozrenie z podvodu, je nevyhnutné vykonať kroky k vyšetrovaniu a preukázaniu tohto podozrenia. Výsledky prieskumu ukazujú, že ak došlo k odhaleniu podvodu, väčšina spoločností sa spojila s orgánmi činnými v trestnom konaní (44%), začala interné vyšetrovanie prostredníctvom interného auditu (40%), alebo požiadala o ošetrovanie oddelenie compliance (40%), či iné zodpovedné orgány spoločnosti (52%), prípadne oslovila interného poradcu (32%). Okrem toho, 48% respondentov na Slovensku sa obrátilo na externých vyšetrovateľov alebo forenzných audítorov. Toto percento je výrazne vyššie ako priemer v krajinách strednej a východnej Európy (39%) alebo ostatných krajinách sveta (35%).

Vo väčšine prípadov bol podvod nahlásený predstavenstvu spoločnosti (86%); iba 43% prípadov bolo nahlásených orgánom činným v trestnom konaní a iba 10% regulačným orgánom (v celosvetovom meradle 60% a v krajinách strednej a východnej Európy bolo 56% prípadov nahlásených orgánom činným v trestnom konaní. 31% prípadov v celosvetovom meradle a 35% v krajinách strednej a východnej Európy bolo nahlásených regulačnému orgánu).

Hneď ako spoločnosť potvrdí podozrenie zo spáchania podvodu, je dôležité aby prijala zodpovedajúce opatrenie s cieľom odradiť ďalších potenciálnych podvodníkov a uistiť akcionárov a obchodných partnerov, že nebude hospodársku kriminalitu tolerovať. Spoločnosti uvádzali rôzne spôsoby sankcií. Najčastejšie išlo o podanie trestného oznámenia (50%) alebo žaloby v občiansko-právnom konaní (42%); interní páchatelia boli zvyčajne prepustení z práce (33%) alebo spoločnosť ukončila spoluprácu s externým páchatelom (46%). Takmer 13% spoločností však uviedlo, že voči páchatelovi nepodnikli žiadne kroky. Iba 16% páchatelov bolo odsúdených, 40% prípadov je v procese riešenia alebo ešte nebolo riešených (v celosvetovom meradle predstavuje percento odsúdených páchatelov 20% a 30% prípadov nie je ukončených).

Spätné získanie odcudzených prostriedkov

Okrem odradenia ďalších potenciálnych páchatel'ov okamžitou a rozhodnou reakciou, je spätné získanie odcudzeného majetku ďalším dôležitým cieľom spoločnosti. Alarmujúco až 79% respondentov na Slovensku uviedlo, že sa im nepodarilo získať späť spreneverené finančné prostriedky. v celosvetovom meradle to bolo 58% a v strednej a východnej Európe 63% spoločností. v priemere sa slovenským spoločnostiam podarilo získať späť 9% zo vzniknutej straty – celosvetovo to bolo približne 28% a v Českej republike dokonca 31%. Dôvodom môže byť skutočnosť, že 78% spoločností na Slovensku nemá uzatvorené poistenie na krytie strát a nákladov hospodárskej kriminality; celosvetový priemer je 61% (a v krajinách strednej a východnej Európy: 71%).

Hospodárska kriminalita v budúcnosti

Hospodárska kriminalita zostáva vážnym problémom. V celosvetovom meradle sa počet v tomto desaťročí výrazne neznižil a napriek tomu sa spoločnosti domnievajú, tak ako to ukázali aj predchádzajúce štúdie, že zavedené kontrolné mechanizmy znížia riziko vystavenia sa podvodom v budúcnosti. To isté platí aj pre Slovensko, kde alarmujúco iba 5% spoločností uvádza, že je pravdepodobné, že ich organizácia bude v nasledujúcich dvoch rokoch obeťou hospodárskej kriminality. Podľa nášho názoru tu môže ísť o znak prílišnej istoty, najmä ak vezmeme do úvahy vysoké podiel podvodov, ktoré boli odhalené náhodne.

Boj proti hospodárskej kriminalite je boj nepretržitý. Naša dvojročná štúdia ukazuje, že pre posúdenie a riadenie rizika hospodárskej kriminality je potrebné pravidelne prehodnocovať všetky činnosti zamerané na riadenie rizika hospodárskej kriminality. Rovnako je dôležité, aby sa spoločnosti snažili zaviesť postupy na podporu kontrolných mechanizmov na odhaľovanie hospodárskej kriminality v koordinácii s jednoznačnými a etickými pravidlami, ktoré jasne dávajú najavo, že každý, ktorý takýto čin spácha, bez ohľadu na to, akú pozíciu a funkciu v organizácii zastáva, bude primerane potrestaný. Rovnako ako v prípade ostatných trestných činov a všeobecného podnikateľského rizika, aj v tejto oblasti je najúčinnjším opatrením prechod od reakcie po spáchaní takého činu k prevencii.

Kontakty

- **Matt Pottle**
Territory Senior Partner
Tel: +421 (0) 2 59350 502
e-mail: matt.pottle@sk.pwc.com
- **Jan Vylita**
Direktor
Tel: +421 (0) 2 59350 417
e-mail: jan.vylita@sk.pwc.com

